

ЦІНА ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

*Охріменко І.В., д.е.н., професор,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Основний зміст і головна мета аграрної реформи в Україні полягали у переході від централізовано регульованої економічної системи до ринкової. Зроблено в цьому напрямі було багато. Проте якщо країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) ще починаючи з 1993-1994 рр. демонструють відновлювальне зростання, то в Україні ці процеси почалися значно пізніше і відбуваються набагато нижчими темпами. Порівняльний аналіз ходу аграрних перетворень в Україні та країнах ЦСЄ показує, що основна відмінність реформування полягає в різному відношенні до його власне ринкової складової. Країни ЦСЄ починали з ліберально-ринкової моделі, але вже через 2-3 роки від неї відмовились і почали активно впроваджувати державне регулювання сільськогосподарського ринку. В Україні досвід існуючої господарської практики засвідчує, що властиві надміру лібералізованому аграрному ринку недоліки все ще продовжують існувати. Перш за все, мається на увазі продовольча проблема, вкрай незадовільні економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств, дестабілізація аграрного ринку. На наш погляд, одна з головних причин цього - відсутність методики аналізу стану аграрного ринку та відповідних розробок, які б об'єктивно оцінювали його позитивні сторони і недоліки, відповідність раціональним моделям чи варіантам організації. Саме такою оцінкою ситуації ми керувалися, ставлячи собі завдання запропонувати методику такого аналізу та проілюструвати її окремими прикладами з практики функціонування вітчизняного аграрного ринку. Адже його сучасний стан несумісний з досягненням стратегічних завдань соціально-економічного розвитку держави.

На нашу думку, аналіз стану аграрного ринку слід починати з вивчення завершеності його формування. Безпосереднім об'єктом аналізу виступають цінові параметри ринкового середовища, перш за все, їх стабільність у часі та просторі - динамічна (за ряд років) та територіальна (по регіонах країни). Свідченням завершеності формування аграрного ринку є стабільність ринкових цін з року в рік та формування єдиної ринкової ціни для всіх регіонів країни як потужного інструмента селекції (відбору) найбільш ефективних операторів (товаровиробників). Цей фрагмент аналізу можна виконати за допомогою відомих методів статистики - аналізу варіацій та залежностей (взаємозв'язків).

Часова динаміка цін на основні продукти сільськогосподарських підприємств України за період з 1996 р. – період стабілізації гривні - була дуже великою. Нестабільне ринкове середовище свідчить про незавершеність формування аграрного ринку.

Значний статистичний зв'язок цін 1996 р. з цінами 2015 р. в розрізі областей України свідчить про їх стійку локалізацію у просторі, стійку територіальну диференціацію, про формування стабільних територіальних зон порівняно низьких та порівняно високих цін. А це вже пряме свідчення тенденцій, які полярно протилежні ринковим. У відповідності із законами ринку товари повинні "мігрувати" в межах єдиного ринкового простору без будь-яких обмежень у пошуках вигідного збуту. Локалізація обмінних процесів купівлі-продажу є наслідком обмежень у пересуваннях товарів по території, тобто нерозвиненості ринку, незавершеності його формування. Локалізація ринків є невід'ємним атрибутом лише мануфактурного періоду розвитку продуктивних сил і несумісна з ХХІ-м століттям.

Для більш глибокого аналізу територіальної варіації цін необхідно, по-перше, взяти за одиницю спостереження не область, а господарства і, по-друге, визначити показники варіації по природно-економічних зонах, а не в цілому по країні. Результати такого аналізу показують, що коефіцієнти варіації реалізаційних цін в усіх природно-економічних зонах набагато більші цих показників,

визначених за середньообласними даними. Слід нагадати, що на початку дев'яностих ще зберігались залишки територіальної (зональної) диференціації цін як державної політики ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Диференціація в окремих випадках здійснювалась на рівні групи сільських рад, тобто була досить глибокою. Тому для 1991 року високі значення коефіцієнтів варіації цін є закономірними. Проте істотного їх зниження у наступні роки не відбулося, що свідчить про незавершеність формування ринкового (конкурентного) середовища навіть в рамках природно-економічних зон, не говорячи вже про всю територію України.

Аналіз варіації цін на окремі продукти стабільної сукупності міських ринків України та їх кореляцію також цілком правомірно використовувати для вивчення завершеності формування аграрного ринку. В цих даних заслуговують бути відзначеними такі особливості. По-перше, за рівнем коефіцієнта варіації різні продукти істотно відрізняються. Деякі із них майже досягли "ринкового ідеалу" - ціни на них близькі до єдиних на всьому ринковому просторі. Для деяких же продуктів варіація залишається великою. По-друге, значна кореляція цін по роках також дає підстави для висновку про формування локальних ринків на ці види продукції та обмежене їх пересування по території країни, тобто про незавершеність формування єдиного ринку сільськогосподарської продукції.

На основі викладеного можна зробити такі висновки. Предметом кількісного аналізу стану аграрного ринку України доцільно обирати завершеність його формування як єдиного національного, а не сукупності локальних регіональних ринків. Критерієм завершеності формування аграрного ринку є стабілізація його цінових параметрів як у часі, так і в просторі. Показниками стабільності можуть бути статистичні характеристики варіаційних рядів. Проведений аналіз аграрного ринку України показав, що його формування на даний час все ще далеке від завершення.